

... και η εποχή τους

**Χάρης Αλεξίου
και Γιώργος
Νταλάρας από
την εποχή του
«Βυζαντινού
Εσπερινού»**

Η εμβληματική φωτογραφία του Αριστοτέλη Σαρρηκώστα με το танκς, έξω από την πύλη του Πολυτεχνείου, στις 17 Νοεμβρίου 1973

Στις 7 Οκτωβρίου του 1973 ο Μακάριος της Κύπρου σώζεται από απόπειρα δολοφονίας, λόγω πρόωρης έκρηξης σε παγιδευμένο δρόμο απ' τον οποίο διερχόταν με το αυτοκίνητό του

μελωδίες οι οποίες θα είχαν το εκκλησιαστικό ύφος. Αυτό νομίζω το απέφυγα.

Στοιχεία μουσικής δυτικού τύπου λείπουν τελείως από το έργο. Για αυτό ως επί το πλείστον και η σύνθεση της ορχήστρας που παίρνει μέρος στην εκτέλεση των τραγουδιών αποτελείται από όργανα που κατά τη γνώμη μου ταιριάζουν πιο πολύ στο κλίμα μέσα στο οποίο κινήθηκαν (σαντούρι, λαούτο, κλαρίνο κ.λπ.). Από τη διασταύρωση λοιπόν αυτή των ήχων της βυζαντινής ορχήστρας, με τις απαραίτητες για τον σκοπό μου φθορές, βγήκαν δώδεκα δρόμοι (τρόποι) τους οποίους μέχρι σήμερα χρησιμοποιεί και το γνήσιο δημοτικό μας τραγούδι. Θα ήθελα να τονίσω ότι κάθε τραγούδι του «Βυζαντινού Εσπερινού» είναι γραμμένο σε ξεχωριστό δρόμο, επιπλέον, δε, έχει το καθένα από αυτά και τον δικό του ξεχωριστό ρυθμό.

Ο δίσκος περιλαμβάνει δώδεκα κομμάτια, εκ των οποίων το ένα οργανικό. Οι στίχοι ανήκουν στον Λευτέρη Παπαδόπουλο που κι εκείνος δούλεψε όσο μπορούσε για την επιτυχία του έργου. Τέλος, δεν μπορώ να μη συγκαλώ τον Γιώργο Νταλάρα και τη Χάρι Αλεξίου που σ' αυτό το έργο δώσανε τον καλύτερό τους εαυτό».

Τον Οκτώβριο του 2002 σε μια σειρά δίσκων με τίτλο «Οι 100 μεγάλες ηχογραφήσεις του αιώνα» έγραφα τα εξής για τον «Βυζαντινό Εσπερινό»: «Ο Απόστολος Καλδάρας, αυτός ο πολύ σπουδαίος λαϊκός συνθέτης, στη δεκαετία του '70, που είχε αρχίσει η κυριαρχία του δίσκου μακράς διάρκειας (LP), αντί να μαζεύει κάθε φορά δώδεκα σκόρπια τραγούδια, να τα στεγάζει κάτω από έναν τίτλο και να βγάζει στη συνέχεια ένα LP, όπως έκαναν οι περισσότεροι συνάδελφοί του, ακολούθησε αντίστροφο δρόμο: έβρισκε έναν τίτλο που προσεφάνταν για το γράψιμο δώδεκα τουλάχιστον

τραγουδιών και με βάση αυτό τον τίτλο προχωρούσε στην οργάνωση της δουλειάς του.

Με τη λογική αυτή έφτιαξε τη «Μικρά Ασία» και με την ίδια λογική, μου πρότεινε την ίδια εποχή να γράψω ένα LP με τίτλο «Ελληνισμός». Μάλιστα για τον «Ελληνισμό» μου είχε πει ότι είχε συνθέσει μερικές μελωδίες, κι ακόμα πως είχε γράψει «μερικά σχεδιάσματα» στίχων.

Τελικά αυτός ο δίσκος δεν έγινε, γιατί πίστωση – και πιστεύω – ότι δεν μπορείς μέσα σε δώδεκα τραγούδια να κλείσεις την ιστορία, τη ζωή, τους θρύλους, τον αγώνα μιας χώρας και ενός λαού. Και το ίδιο πιστεύω – και πιστεύω – και για τους δίσκους «Αλβανία» και «Μικρά Ασία». Είναι τεράστια τα μεγέθη του Αλβανικού Έπους και της Μικρασιατικής Καταστροφής για να περιοριστούν στα όρια δίσκων. Η «Μικρά Ασία», όμως, είχε μια άνευ προηγουμένου επιτυχία. Πράγμα που σημαίνει ότι ο ελληνικός λαός, και δη οι πρόσφυγες και τα παιδιά τους, είχαν ανάγκη απ' αυτόν τον δίσκο, απ' αυτά τα τραγούδια...».

Ο «Βυζαντινός Εσπερινός» έχει έναν καμπανιστό τίτλο, αλλά αυτός ο τίτλος ούτε «Μικρά Ασία» είναι ούτε «Ελληνισμός». Και επιπλέον είναι ένα σπουδαίο ντοκουμέντο πάνω στους δρόμους του λαϊκού τραγουδιού. Θα πιο μερικά πράγματα σχετικά με την προϊστορία του δίσκου: Ο Καλδάρας, μετά την επιτυχία της «Μικράς Ασίας», θέλησε να κάνει και τον «Βυζαντινό Εσπερινό» με στίχους του Πυθαγόρα («Ομάδα που κερδίζει, δεν την αλλάζει»). Ο Πυθαγόρας μάλιστα του είχε προτείνει να ερμηνεύσει τον δίσκο ο Καζαντζίδης, ο οποίος είχε βολιδοσκοπηθεί από τον ίδιο (ήσαν στενοί φίλοι) και είχε πει «ναι». Συνέβη όμως, κάτι απροσδόκωτο: για λόγους που δεν γνωρίζω, Καλδάρας και Πυθαγόρας... τσακώθηκαν! Έτσι ναυάγησε η συνεργασία τους. Επόμενο ήταν

να ναυαγίσει και η συνεργασία Καλδάρα - Καζαντζίδης γιατί, όπως είπα, ο Πυθαγόρας ήταν ο συνδεδεμένος κρίκος για να πραγματοποιηθεί η δουλειά. Έτσι ο κλήρος για το γράψιμο των στίχων έπεσε σε μένα: ήρθε ένα μεσημέρι στον Χολαργό, στο σπίτι μου, ο Απόστολος, μαζί με τη νεαρή και ωραία Αλεξίου, μου είπε ότι είχε γράψει δώδεκα τραγούδια για ένα έργο που θα λεγόταν «Βυζαντινός Εσπερινός», μου εξήγησε τι είχε συμβεί με τον Πυθαγόρα και με παρακάλεσε να αναλάβω εγώ τα περατέρω. Τηλεφώνησα αμέσως στον Πυθαγόρα – ήταν φίλος μου – του είπα τα καθέκαστα και τον ρώτησα αν μου επέτρεπε να γράψω τον «Βυζαντινό Εσπερινό». «Μα το συζητάς; Άλλωστε, εγώ δεν είχα γράψει ούτε ένα τραγούδι! Δικός σου ο δίσκος και καλή επιτυχία!»

Από την άλλη μέρα στράφηκα στο γράψιμο. Και πρέπει να πω ότι κουράστηκα πολύ να φέρω εις πέρας το έργο μου, γιατί ο Καλδάρας ήταν βασανιστικός στο θέμα των στίχων. Πολλές φορές είχε έμμονες ιδέες. Και από τις έμμονες ιδέες δεν ξεκολλάει κανείς εύκολα. Εν πάση περιπτώσει. Πιστεύω ότι από την άποψη της μουσικής, ο «Βυζαντινός Εσπερινός» είναι ένα ιστορικό έργο. Γιατί καθένα από τα δώδεκα κομμάτια του είναι γραμμένο σε διαφορετική κλίμακα (δρόμο). Έτσι όποιος έχει αυτό το CD έχει στη διάθεσή του και όλους τους δρόμους του λαϊκού τραγουδιού: πουθενά αλλού δεν βρίσκονται συγκεντρωμένοι! Πρέπει να ακούσει κάποιος εκατοντάδες τραγούδια, για να μαζέψει σπέρματά τους από 'δώ κι από 'κει! Θα πρέπει να σημειώσω ότι σε αυτόν τον συλλεκτικό πλέον δίσκο τα τραγούδια του ερμηνεύουν υπέροχα ο Νταλάρας και η Αλεξίου.

Και ο «Βυζαντινός Εσπερινός» με το δίδυμο Νταλάρα - Αλεξίου είχε πολύ μεγάλη επιτυχία. Μέσα σε δύομισι μήνες είχε πουλήσει 20.168 αντίτυπα! Δεν έφτασε όμως τις πωλήσεις της «Μικράς Ασίας», που συγκίνησε, όπως είπα, όλους Μικρασιάτες και τα παιδιά τους και ζάφνησε το ελληνικό κοινό με τη σπουδαία μουσική του Καλδάρα. Για το επίπεδο των στίχων είχα και έχω επιφυλάξεις που τις διατύπωσα πολλές φορές και στο παρελθόν. Οι δικές μου όμως επιφυλάξεις δεν έχουν καμιά σημασία. Σημασία έχει τι αποφασιάζει το κοινό. Που «ψήφισε» μονοκόπια που λένε αυτόν τον δίσκο των Καλδάρα - Πυθαγόρα. Και θα πρέπει εδώ να σημειώσω ότι σε ένα χρονογράφημά του στο «Ήμαρ» (31/8/72) ο Παύλος Παλαιολόγος, έγραψε για τη «Μικρά Ασία»: ««Μικρά Ασία» ο τίτλος. Του Καλδάρα η μουσική, του Πυθαγόρα οι στίχοι, του Νταλάρα και της Αλεξίου το τραγούδι. Δεν είναι Σεφέρης, Σκελιανού και Παλαμάδες. Ούτε μουσουργοί με κατασμιόπια που δουνόν το πεντάγραμμο. Ναι, αλλά στις στροφές του δίσκου είμαστ' εμείς, είναι ο πόνος, ο καρμός, το βογκητό του λαού. Μαζί μ' αυτό και η βαθύτατη ανθρωπιά (...). Δέξες του έθνους, μεγάλοι ποιητές, ακαδημαϊκοί και Νομπέλ σας στρώνω δάφνες για να περάσετε. Συμβαθέ μες όμως όταν σας λέμε ότι η δική σας λύρα με τους υψηλούς φθόγγους δεν ράγισε την ψυχική μάζα όσο οι αλλοίκοι αυτοί στίχοι και τα λαϊκά μοτίβα που γυρίζουν με τις στροφές ενός δίσκου».

Γράφτηκαν πολλά και για τον «Βυζαντινό Εσπερινό». Δεν θέλω να τα επαναλάβω. Αρκούν μόνον σε μια παράγραφο από ένα κείμενο που διάβασα γι' αυτό το έργο πρόσφατα στο μουσικό περιοδικό «Μετρονόμος»: «... Εν κατακλείδι νομίζουμε πως πρόκειται για έναν από τους πιο ολοκληρωμένους δίσκους της ελληνικής διακογραφίας. Πλούσιος μουσικά, στιχουργικά και ερμηνευτικά. Πολύ σπάνια θα τύχει να δημιουργηθεί δίσκος (ή έστω τραγούδι) που να μην πάσχει σε κάποιον από τους τρεις τομείς».

**Ο Πυθαγόρας
είχε προτείνει
στον Καλδάρα
να ερμηνεύσει
τον δίσκο
ο Καζαντζίδης,
ο οποίος είχε
πει «ναι»**